

УДК 316.7.001.361

**ПРОБЛЕМАТИКА ІДЕНТИЧНОСТЕЙ У СУЧАСНІЙ
ЄВРОПЕЙСЬКІЙ СОЦІОЛОГІЇ**
(за матеріалами 8-ї конференції Європейської соціологічної асоціації)

Ю. Г. Сорока

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна
soroka70@gmail.com

Схарактеризовано тематику дослідження ідентичностей сучасною соціологією країн Європи, що була представлена на 8-й конференції Європейської соціологічної асоціації у місті Глазго, Велика Британія, 3-6 вересня 2007 р.

Ключові слова: проблематика ідентичності, європейська соціологія, європейська ідентичність.

Географічна, а ще більше історична, культурна та інформаційна належність України до Європи завжди була значним чинником політичного, соціокультурного та інших аспектів розвитку нашого суспільства. В різні часи Європу розуміли як приклад, взірць, вчителя, спокусника, конкурента, ворога тощо. Поширення протягом перебудови та в пострадянські часи у повсякденній мові префікса “євро” як синоніма високоякісного та сучасного, що виявилось (можливо) кульмінаційним у “євроремонті” та “європарканах”, яскраво демонструє одну з панівних тенденцій існування цих змістів. Водночас зацікавлений таким змістоутворенням легко помітить перевагу стратегій розрізнення над тотожністю, яка, до речі, підсилюється актуалізацією стратегічних питань у політичному полі. Тому пошук спільних рис та близькості, у тому числі і в галузі проблематики соціологічних досліджень, виявляється корисним та актуальним.

Пошуки європейської ідентичності, як один з важливих аспектів дослідження в галузі ідентичностей в сучасній європейській соціології, мають, на наш погляд, багато спільного з процесами проблематизації та осмислення української ідентичності в нашому суспільстві. Це пов’язане не тільки з можливістю аналогії між європейською ідентичністю як наднаціональною та українською як надрегіональною, а більше з процесами смислоутворення в контексті становлення порівняно нового соціального (а також, політичного, економічного та ін.) цілого, що мусить мати адекватні значення на всіх можливих рівнях соціальної взаємодії.

Нижче схарактеризуємо тематику дослідження ідентичностей сучасною соціологією країн Європи, що була представлена на 8-й конференції Європейської соціологічної асоціації у місті Глазго, Велика Британія, 3-6 вересня 2007 р., де авторка брала безпосередню участь. Наша мета – простежити, яке місце тематика національної та наднаціональної ідентичності (а також контекстуально пов’язаних з

нею етнічної, регіональної, просторової, територіальної, локальної) посідає в загальному процесі вивчення проблематики ідентичності в контексті осмислення відносин єдності/розрізнення та проблем інтеграції суспільства.

Тему конференції “Конфлікт, громадянство та Громадянське суспільство” розкрили так. Європа досвідчує масштабні трансформації, які порушують традиційні політичні інститути та періодично розгортаються у глибокі конфлікти. Політичні інтерпретації цих подій дискусійні та аргументують “традиційний” і “новий” погляд на ефективність їхнього пояснення. Конфлікти, пов’язані з міграцією, походженням, гендером, небезпечною працею, міським напруженням, культурною та релігійною нетолерантністю, переплетені з нерівністю, дискримінацією, бідністю та виключенням, ускладнюючи поняття належності та громадянства.

Концепт ідентичності знайшов місце вже в титульних текстах конференції. Наприклад, у вступному слові Джованна Прокаччі, президент Європейської соціологічної асоціації (2005-2007), зазначила, що ідентичність, поряд з лояльністю та солідарністю, втілюється в практики соціального громадянства та членства в суспільстві – понять, що заступають собою національну належність та тяжіють до стратегій соціальної інтеграції. Процес глобалізації сприяє поширенню концентрації різних ідентичностей, а мультикультуралізм підриває ригідність громадянства, живлячи виклики неоднорідної ідентичності [1, р. 4-5].

У пленарній доповіді “Конфлікт, громадянство та громадянське суспільство: вимоги соціальних конфліктів, що виникають, до підходів соціальної науки” Данієлла Делла Порта, професор кафедри політичних та соціальних наук Європейського університету Флоренції, наголосила, що наявність множинних і “толерантних” ідентичностей поряд зі зближенням різних типів акторів у мережах та кампаніях є важливими характеристиками нових конфліктів [1, р. 32-34].

Огляд доповідей, що стосувалися тематики ідентичності, варто розпочати з сесій тих дослідницьких мереж та напрямів, де поняття “ідентичність” винесене в заголовок, тобто визначає тематичну чи методологічну рамку досліджень.

Проблематику **національної ідентичності** розглядали на засіданні дослідницької мережі “Соціологія комунікацій та дослідження медіа” (RN 18) в рамках сесії “Національна ідентичність та європейські медіа”.

Константин Щіфірнет (Румунія), порівнюючи роль медіа у конструюванні національної та європейської публічних сфер у зв’язку з європейською інтеграцією, пов’язував успіх цього процесу з формуванням **європейської ідентичності**, а саме – з “європеїзацією” ідентичності, життєвого стилю та смислових фреймів. У посткомуністичних країнах, де публічна сфера була обмежена офіційним поглядом, медіа повинні відігравати визначальну роль у формуванні свідомості щодо Європи та європейської ідентичності [2, р. 252].

Важливими для дослідження медіа в цьому контексті є окремі кейси сплесків націоналістичних настроїв **навколо амбівалентних фігур**, як, наприклад, турецький

письменник Орхан Памук. Присуджена йому Нобелівська премія 2006 р. в галузі літератури, з одного боку, та його громадська позиція (саме визнання ним вірменського геноциду), – з іншого, зробили його об'єктом любові та ненависті одночасно, активізували в пресі всі варіанти націоналістичного дискурсу, стратегії конструювання спільної ідентичності та розрізень (Емре Гьокалп, Туреччина) [2, р. 251].

Іншим аспектом внеску медіа до формування європейської ідентичності у зіставленні з національною є надання *національної інтерпретації подій в ЄС*. У цьому контексті Ідрек Треуфельд (Естонія) запропонував порівняльний якісний аналіз естонської, англійської, французької та німецької преси і специфічних національних фреймів інтерпретації, колективних інтенціональностей та дискурсивних стратегій, та обґрунтував висновок, що кожна національна публічна сфера є унікальним інтерпретаційним контекстом репрезентації реальності, до якого включена національна модальність [2, р. 252].

Проблему **просторових ідентичностей** розглядали на засіданні дослідницької мережі “Молодість та покоління” (RN 30) в рамках сесії “Мобільність та просторова ідентичність”.

Мігрантська ідентичність батьків, що виїхали з Португалії до Макао у пошуках швидкого та легкого збагачення, здатна перетворюватися у *гібридну, номадичну (кочову) чи “хамелеонну” ідентичність* їхніх дітей – сучасних молодих людей, як виявила Інесс Пессоа (Португалія). Культурна різноманітність території та співіснування різних етнічних груп уможливорює міжкультурний обмін. Поділеність символічних референцій сприяє цьому процесу, особливо у молодих людей, що пройшли за цих умов первинну соціалізацію [2, р. 396].

Інтеграція Румунії в ЄС актуалізувала дослідження громадської думки молоді щодо поширення *локальної, національної, європейської та світової ідентичності* (Гіни Анхедеску, Румунія). Питання щодо міри відчуття респондентами себе громадянами Будапешта чи Тімішуари (залежно від місця проведення опитування), Румунії, Європи чи світу поєднували з питаннями про зацікавленість локальним, національним та європейським політичним життям, довірою до інституцій та інформованістю щодо подій у ЄС. Серед значних чинників перехресних ідентичностей молодих румунів визначені рівень розвитку співтовариства, індивідуальні можливості та ціннісні орієнтації, наявність досвіду щодо закордонного середовища, а також відкритість до громадянської участі [2, р. 397].

Також проблематика *просторової ідентичності молоді* була актуалізована в дослідженнях конструювання просторових уявлень у зв'язку з соціальними відносинами та переміщеннями (Тарья Толонен, Фінляндія); міжнародного молодіжного обміну як досвіду освоєння культурних відмінностей (Крістін Васбо, Норвегія); порівняльних досліджень подовженого проживання спільно з батьками (Девід Кьорнс, Португалія) [2, р. 396-398].

Проблематику *гендерної ідентичності молоді* (сесія “Гендер, тіло та ідентичність”) аналізували в контекстах процесів самоусвідомлення молодих

чоловіків-геїв, перевірки тези Е. Гідденса про конвергенцію чоловічих та жіночих стратегій сексуальної поведінки. На сесії були представлені також доповіді про тіло як чинник гендерної ідентифікації, дослідження уявлень про ідеальне тіло та ризиковану поведінку юних дівчат [2, р. 400-401].

Актуалізацію проблематики ідентичностей зумовлює розширення Європейського Союзу. Спеціальна сесія дослідницького напрямку “Розширення ЄС” (RS 4) була присвячена темі виникнення **європейської ідентичності**.

Європейську ідентичність сприймають як надбудову над національною ідентичністю, як свідчить дослідження виступів з питань майбутнього ЄС політиків з країн-членів (Марко Кананен, Австрія). Виділені три найпоширеніші **конструкції європейської ідентичності**: комбінація національної ідентичності на емоційному рівні з акцентуванням на політичних завданнях ЄС; поєднання національної ідентичності з європейськими культурними та політичними цінностями; мультикультуралізм та повага до різниць як центральний елемент. У функціональному контексті, наголосив автор, європейська ідентичність повинна поєднувати всі три аспекти: емоційний рівень, повагу до різниць та спільне політичне бачення [2, р. 434].

Флоріан Пічлер (Велика Британія), розглядаючи європейську ідентичність як поза-національну, космополітичну за характером, з огляду на перспективи її **конструювання “знизу”**, аргументував (на підставі аналізу даних Євробарометру, 2005), що найбільш космополітичними є чоловіки, що мають гарну освіту і належать до вищих класів. Саме такі люди мають потенціал для формування космополітичного варіанта європейської ідентичності [2, р. 434].

У країнах, що недавно приєдналися до ЄС, наприклад, Польщі, питання **європейської ідентичності як транснаціональної орієнтації** розглядають поряд з проблеми національної ідентичності в умовах глобалізації, культурної гібридизації, мультикультуралізму (Каміла Біалі, Польща). З одного боку, простежується зростання варіативності та фрагментованості індивідуальної і колективної ідентичності, з іншого, – інтенсивне відтворення в публічному та повсякденному просторах національних символів, а водночас і упереджень та стереотипів стосовно інших націй [2, р. 434].

Умови країн, що намагаються інтегруватися в ЄС (наприклад, Хорватія), визначені наявністю про- та антиєвропейських установок, де антиєвропейські пов’язані з набутими завдяки соціальним змінам останніх 15 років установками, спричинених **піднесенням національної культури** та соціальних цінностей, інтенсифікацією національних почуттів та відродженням націоналізму. Дослідження Інес Джемрік (Хорватія) продемонструвало амбівалентну картину настроїв хорватського студентства, які охоплюють як євроскептицизм, так і відкритість до інших націй [2, р. 435].

Серед категорій населення європейських країн, що підтримують європейську ідентичність, привертають увагу **внутрішньоєвропейські мігранти**, зазначила Ніна Розер (Німеччина) у доповіді, представленій на сесії “Культурна участь та

конфлікти” дослідницького напрямку “Європа та імміграція” (RS 8). У ситуації можливого змішування та конфліктів двох або більшої кількості ідентичностей цієї категорії населення простежують дві ідентифікаційні моделі. По-перше, прийняття європейської ідентичності допомагає перемагати дисонанс ідентичностей, по-друге, вона може відігравати роль “парасолькової” ідентичності, коли вимоги до асиміляції не є дуже високими чи низькими [2, р. 456].

Дослідженню мігрантської ідентичності сприяє **комбінування якісного та кількісного підходів**, стверджувала Марта Москал (Польща) у рамках дослідницького напрямку “Сучасні методи дослідження міграції” (RS 12). Вивчаючи польських мігрантів в Единбурзі, авторка цікавилася тим, як польські мігранти інтерпретують свою соціальну позицію та етнічну належність, як вони змінюють ідентичність за умов британського мільтикультуралізму [2, р. 472].

Амбівалентні ідентичності стали предметом розгляду дослідницького напрямку з вивчення меншин за умов плюрального суспільства (RS 13).

Проблематика зв'язку громадянства та статусу меншин актуалізувала тему **ідентичності громадянина** в контексті подвійного (чи множинного) громадянства (доповідь Юссі Ронкаїнен (Фінляндія)). Ідентичність громадянина формується спрямованістю на інструментальне використання громадянства і множинністю можливостей репрезентації та реалізації ідентичності й громадянства на соціокультурному рівні та у формах належності. Розширені завдяки подвійному громадянству громадянські права часто призводять до зневажання офіційного статусу, однак не є запорукою від соціального вилучення [2, р. 479].

Питання **національної та етнічної ідентичності** були актуалізовані тематикою зв'язку статусу меншин з політикою та ідеологією. Порівняльна перспектива аналізу виявляє значну стійкість того, як люди в різних країнах визначають національну ідентичність. Роберт Куновіч (США), використовуючи дані ISSP 2003, дослідив відносну важливість об'єктивних та суб'єктивних чинників цього процесу і відобразив його багаторівневу регресійну модель [2, р. 481].

Деякі представники етнічних меншин, які в процесі соціальних політичних змін у Польщі отримали всі громадянські права на відтворення ідентичності, переживають **ідентифікаційну дилему** (Катаржина Вармінска, Польща). Проблеми “хто ми?”, “які ми?”, “що є важливим для нашої групи?” – центральні для офіційного етнічного дискурсу, конструювання самообразу, політики ідентичності, маніпулювання символічним змістом та забезпечення таким способом соціальних змін [2, р. 482].

Ще одним джерелом ідентичності меншин є **релігійні відмінності**, що виявляються навіть у країні зі стійкою релігійною домінацією, зазначила Аріель Зієлінські (Польща). Католицький рух у Польщі, що є процесом внутрішньої диверсифікації, актуалізує поляризацію серед вірних та проблему визначення їхньої католицької ідентичності, що призводить до формування релігійних меншин, зорієнтованих у контексті модернізації чи традиціоналізації Римської Католицької Церкви [2, р. 484].

Одинокі матері дітей з етнічно чи расово змішаних шлюбів становлять, за даними перепису населення Великої Британії 2001 р., щораз більшу за кількістю “змішану” категорію громадян. Ці жінки потребують соціальної підтримки, бо опиняються перед дуже складними завданнями зрозуміти досвід своїх дітей стосовно расизму та бути важливим агентом формування *позитивної расової чи етнічної ідентичності* дітей, зазначила Вікі Харман (Велика Британія) [2, р. 485].

Дослідження політики ідентичності та громадянства в аспекті трансформацій гендерних “способів буття” та “способів бачення” фіксують помітний соціальний, культурний та законодавчий розвиток навколо *трансгендерної ідентичності* (Саллі Хайнс, Велика Британія). Такі люди мають значний досвід соціального включення та переживають перехід від статусу маргінальних меншин до повноцінного статусу громадян, що позначається також на трансформації їхньої ідентичності та визначає напрям ідентифікаційної політики [2, р. 485].

Поєднання проблематики “сексуальної орієнтації” та “гендерної ідентичності” *в контексті прав людини* є нині одним з напрямів дебатів у контексті глобального управління, його розглядали в рамках однойменного дослідницького напрямку (RS 6). Метью Вейтс (Велика Британія) дослідила дискурс міжнародних правових актів та теоретичних дебатів стосовно розрізень у глобальній сексуальній культурі [2, р. 442].

Серед матеріалів дослідницької мережі “Соціологія культури” (RN 7) в контексті проблематики ідентичностей найцікавішими виявилися доповіді сесії “Культурна єдність та розрізнення усередині Європи”, що стосуються концепту європейської культури та *європейської ідентичності*.

Помітною тенденцією останнього часу є зростання міграції представників європейської економічної еліти та успішних професіоналів, що відійшли від справ, з Північної Європи на узбережжя Середземного моря та дифузія орієнтованого на дозвілля життєвого стилю, зазначила Мікаель Яновська (Німеччина). Законодавча база європейської інтеграції сприяє намаганням цієї категорії експлуатувати “на новому місці” переваги своєї позиції, соціальні зв’язки та символічний капітал і претендувати на лідерські позиції в місцевій політиці. Це стає основою локальних конфліктів (наприклад, на півдні Іспанії), під час яких концепт європейської *ідентичності використовують як практичний політичний ресурс* [2, р. 104].

Простір, що є фундаментальною основою конструювання ідентичності, втрачає значущість у перспективі глобального об’єднання. Анна Коерз (Німеччина) наполягала, що важливим символом культурної (поряд з економічною та політичною) основи європеїзації в регіоні Балтійського моря можуть стати церковні будівлі (церкви-символи), значна символічна влада яких має вплив на інтеграцію міста та регіону. Спираючись на результати опитування відвідувачів церков, автор аргументувала потенціал церковних будівель бути простором формування європейської ідентичності в термінах розуміння закордоння [2, р. 105].

Поширення ідей європейського культурного простору актуалізує тематику настанов, що їх мають європейці стосовно простору та *ландшафту*, а також таких, що зафіксовані законодавчими актами (як, наприклад, Європейська ландшафтна конвенція). У конвенції зазначено, що “ландшафт сприяє формуванню локальної культури та є базовим компонентом європейської природної та культурної спадщини, що сприяє людському добробуту та консолідації Європейської ідентичності”. Ця вимога, наполягала Моніка Сассателлі (Італія), разом з різницею ландшафтів, забезпечує ключ до інтерпретації Європи як культурної “єдності у різноманітності” [2, р. 105].

Європейська культура як основа європейської ідентичності має бути культурою сприяння діалогу всередині європейського інформаційного суспільства, стверджувала Бріджитт Весселс (Велика Британія). Більшість культур Європи складається з шарів національних та регіональних культур, що взаємодіють зі споживацькою культурою, самобутній їх характер виникає з різноманіття способів життя та відповідних інституційних втілень. Інтерактивні цифрові технології, що їх досліджує авторка, мають потенціал стати простором обговорення культурних відмінностей, сприяти повазі та розумінню між людьми [2, р. 105].

Ове Скарпенес (Норвегія), зосереджуючи увагу на традиційних відмінностях як чиннику ідентифікації (*сімейне походження, освіта, класова належність*) серед інших чинників досвіду, аргументував зниження значущості класових та освітніх ідентифікацій. Класову культуру розуміють радше як модель диференціації, ніж тип колективності. Норвезький середній клас, припустив автор, інтерналізував егалітарні суспільні структури, тому вагається з використанням освіти чи класу як ключів до конструювання своєї ідентичності [2, р. 104].

Прогресивна культурна та мас-медійна інтеграція акцентує на такому аспекті процесу ідентифікації, як *розрізнення з іншими*, визначення через існування інших, наголосила Аріанна Монтанарі (Італія). Дослідження пов’язаних із медіа поведінкових моделей засвідчує, що національні та колективні стереотипи не зникають у нечітких образах. Фантастичні репрезентації відтворюють корені стандартних схем, ярликів “європейського селища”, однак помітнішою є стереотипізація репрезентації інших, наприклад, стереотип англійського джентльмена, італійського коханця, що є подібними в американській, французькій чи німецькій літературі [2, р. 102].

Одною з основ ідентичності спільноти є *колективна пам’ять*, і цю тематику, представлену дослідницьким напрямом “Пам’ять, культура, конфлікт” (RS 11), розглядали в напрямі інституційних та символічних аспектів ідентичності.

Важливим інститутом конструювання ідентичності, особливо для другого покоління іншокультурної спільноти, як, наприклад, третя в світі за розмірами спільнота вихідців з Тибету в Швейцарії, є *музей*. Шеллі Манніон (Швейцарія) зазначила, що музей історії Тибету – це місце культурної трансмісії для місцевої спільноти, що концентрує культурний капітал та виконує завдання щодо інтерпретації та декодування східної культури мовою західної. Також експозиція музею формує

ідентичність вихідців з Тибету як сторонніх, чужих у середовищі західної культури, що поважають символи рідної культури [2, р. 464].

Конфлікти навколо *символів національної ідентичності* є проявом та чинником актуалізації цієї проблематики в суспільстві, колективних мобілізацій та соціальних рухів. “Війна за Хрести в Аушвіці” у Польщі 1998 р., зазначила Марія Рогачевська (Польща), виникла спонтанно з ініціативи католицької громади. Цей конфлікт не був пов’язаний зі структурами, що конкурували за владу, та сприяв зміні законодавства стосовно інституціонального управління національною символікою [2, р. 467].

Важливою ознакою відтворення *ідентичності представників діаспори* є наративний стиль. “Карельські корені” для представників другого покоління фінів, що покинули Карелію після Другої світової війни, як стверджував Перті Аласуутарі (Фінляндія), є аспектом їхньої ідентичності та сконструйовані в парадоксальній манері, свідомо та рефлексивно, що підтримує зростаючу популярність паломництва до Карелії [2, р. 467].

Зв’язок концептів *пам’яті та ідентичності* був представлений також на сесії “Біографія та старіння” дослідницької мережі “Старіння в Європі” (RN 1). Розповіді про минуле як аспект біографічної перспективи людей старшого віку є дуже важливим для нових поколінь, оскільки події минулого мають ключове значення для їхньої ідентичності, але не є фактом їхнього безпосереднього досвіду, доводила Кайя Казмієрська (Польща) [2, р. 6].

У рамках сесії “Старіюче суспільство та держава добробуту” розглядали проблему нової ідентичності людей, що забезпечують домашній догляд за хворими. В Фінляндії вони наділені неформальним статусом напівпрофесіоналів, формується їхня інституційна, практична та фінансова підтримка (Тапіо Кірсі, Фінляндія) [2, р. 18].

Локальна ідентичність сільських жителів старшого віку формується як належність до локальності, що складається з відносин та процесів, пов’язаних із простором, локальною культурою та історією. Леена Вуорінен (Швеція) дослідила три різні типи локальної ідентичності серед старих селян: пов’язана з селищем, де живе людина, пов’язана з уявним місцем і така, що має декілька коренів, і кожна з них безпосередньо впливає на готовність старої людини переселитися чи залишатися жити в селі [2, р. 43].

Специфічними *носіями ідентичності є витвори візуального мистецтва*; це питання розглядали в рамках сесії “Політика мистецтва” дослідницької мережі “Соціологія мистецтва” (RN 2). Мистецтво може допомагати культивуванню національних символів, полегшувати їхнє використання політичними діячами та розуміння широким загалом. Однак рухливість актуальності політичної мобілізації, а також ідентичність самого митця, його відчуття національної ідентичності та характеру епохи можуть вступати в контраверсійні відносини, стверджує Сігні Грубе (Латвія) [2, р. 38].

Перспектива соціології мистецтва актуалізує тематику *культури у вузькому сенсі* як поля інтелектуальної творчості, її поширення та споживання. Дослідження цієї проблематики соціологами Тартуського університету з використанням даних з 1969 по 2005 рр., у контексті змін ідентифікації в різних просторах, у тому числі європейському, наведені в доповіді Маары Льохмус (Естонія) [2, р. 42].

Проблему *етнічної ідентичності* в прикордонні розглядали в рамках дослідницької мережі “Біографічна перспектива в Європейському суспільстві” (RN 3) на прикладі дослідження Естонії, Латвії та Росії. Лаура Ассмус (Фінляндія) представила те, як російськомовні громадяни прикордоння Естонії розуміють, що таке бути росіянином в Естонії, як на це впливає близькість кордону, які аспекти повсякденного життя мають етнічні характеристики [2, р. 45].

Відтворення *ідентичності спільнотою вигнанців*, що покинули Латвію в часи її захоплення радянським режимом, вивчали за допомогою методу усної історії (Дейс Броман, Латвія). Увага дослідників була приділена стратегії захисту латвійської ідентичності від дезінтеграції за умов існування в середовищі інших культур та спрямованих на це комунікаційних практик спільноти, нарративним аспектам ідентичності, яку розуміли в рамках гуманістичної парадигми [2, р. 45].

Отже, **проблемними контекстами** дослідження ідентичностей у представлених на 8-й конференції ЄСА доповідях, є медіа, молодь, меншини, міграції та євроінтеграція. Діяльність медіа здатна сприяти формуванню національної ідентичності у її зіставленні чи протистоянні європейській. Молодь є групою, просторові ідентифікації якої певним чином визначають майбутні тенденції розвитку суспільства. Плюралістичне суспільство зі щораз більшою увагою ставиться до ідентифікаційних процесів меншин, у тому числі етнічних, релігійних, гендерних. Поширення та якісні зміни потоків міграції до Європи та всередині її посилюють значущість груп мігрантів у контексті соціокультурного розвитку суспільств. Розширення ЄС та процеси євроінтеграції актуалізують тематику європейської ідентичності як наднаціональної за якістю та такої, що є певним чинником розвитку ЄС як соціокультурного цілого.

З іншого боку, проблематика ідентичностей не відображена в дослідженнях інших полів соціокультурних розрізень, наприклад, професій, дитинства, споживання. Можемо припустити, що проблемні контексти дослідження ідентичностей становлять особливі поля розрізень, процеси всередині яких здатні *загострювати загрози соціальному цілому*. Саме тому, на наш погляд, дослідження ідентичностей пов'язане (не завжди явно) з практичними та стратегічними потребами політичної боротьби, які заохочують тематику ідентичності задля перевтілення її в політичний ресурс. Не важко помітити, що в актуальному європейському контексті головними вимірами таких розрізень є національна належність, вік та гендер, а актуалізувальним соціальним цілим – з одного боку, суспільства європейських країн,

а з іншого, – Європейське суспільство, реальність якого є в процесі становлення під політичним дахом ЄС та на підставі соціокультурної й історичної спільності, що постійно піддається запереченням.

Іншими словами, тематика досліджень національної та наднаціональної (європейської) ідентичності (що є, як зазначено на початку статті, головним предметом нашої уваги) в сучасному європейському контексті актуалізована політичними процесами розширення ЄС та спрямована на пошуки шляхів гармонізації і збереження його як соціокультурного цілого. Серед **проблем, на цьому шляху**, дослідження виділяють такі: суперечність відносин національної та європейської ідентичностей; певна конкуренція локальної, національної, європейської та світової ідентичностей; багатоваріантність конструкції європейської ідентичності у її зіставленні з національною та визнанням спільних інтересів чи цінностей; обмеженість соціальної бази європейської ідентичності; суперечливість процесів формування наднаціональної (європейської) ідентичності та процесів глобалізації, культурної гібридизації, мультикультуралізму; протистояння поширенню європейської ідентичності і процесів піднімання національної культури, відродження націоналізму в постсоціалістичних країнах.

Важливим позитивним аспектом становлення європейської ідентичності є **європейська культура** з її потенціалом сприяння діалогу національних та регіональних культур, слугування простором обговорення культурних розрізень, сприяння цінності культурного різноманіття, настроям і практикам толерантності та поваги до розрізень. Зазначимо, що визначені об'єктивні підстави таких властивостей європейської культури, а також підтримуючі їх правові акти. Між цим, повага до відмінностей співіснує у європейському культурному просторі з іншими тенденціями, зорієнтованими на інші, часом навіть протилежні цінності. Однак визначення перспектив їхніх взаємовідносин, а також перспектив становлення європейської ідентичності, того, наскільки населення Європи орієнтується на такі цінності, які соціальні сили пов'язують з ними свої інтереси. Інше цікаве запитання полягає у тому, наскільки перспективним є для українського суспільства формування орієнтації на загальноєвропейські цінності та значення, проте воно лежить вже поза рамками зазначеної в статті тематики.

1. The 8th European Sociological Association Conference Conflict, Citizenship and Civil Society”, 3rd – 6th September 2007. Programme Book. – Glasgow: Glasgow Caledonian University, University of Strathclyde, 2007. – 219 p.

2. The 8th European Sociological Association Conference Conflict, Citizenship and Civil Society”, 3rd – 6th September 2007. Abstract Book. – Glasgow: Glasgow Caledonian University, University of Strathclyde, 2007. – 552 p.

**ISSUE OF IDENTITY IN CONTEMPORARY EUROPEAN SOCIOLOGY
(based on materials of the 8th European Sociological Association
Conference)**

Yu. G. Soroka

V.N. Karazin National University of Kharkiv

Soroka70@gmail.com

The article is devoted to the problematics of identity research in contemporary sociology which was represented at the 8-th conference of European sociological association in Glasgow, United Kingdom, 3-6th of September 2007.

Key words: issues of identity, European sociology, European identity.

Стаття надійшла до редколегії 01.12.2007

Прийнята до друку 10.01.2008